

Муниципальное бюджетное учреждение дополнительного образования
«Центр дополнительного образования им. Л.Е.Лукиной» МР «Горный улус» РС (Я)

Принята на заседании
педагогического совета
от «1» сентября 2021 г.
Протокол № 1

Утверждаю:
Директор МБУ ДО ЦДО им.Л.Е.Лукиной
Колесова А.М.
от «1» сентября 2021 г.
Приказ № 1

Дополнительная общеобразовательная
общеразвивающая программа
кружка «Хомус эйгэтэ»
Возраст 7-16 лет
Срок реализации программа 3 года

Автор программы:
Педагог МБУ ДО ЦДО им Л.Е.Лукиной
Татарина Л.И.

«Фольклор – норуот исторической сайдытын кэрэһитэ, атын норуоттартан уратыланар өйө-санаата, исторической опыта, өйдөбүннүгэ». Далан

БЫҔААРЫЫ СУРУК

Обону кыра эрдэбиттэн кэрэбэ тардыы, сири дойдуну, айылбаны, бэйэ төрөөбүт кырыһын таптыырга үөрэтии уонна уһуйуу биьиги сорукупт. Былыр былыргыттан обону иитиигэ киниэхэ төрөөбүт норуотун тыынын инэрэргэ кыһаналлар. Оччообо ыччат норуотун таптыыр ийиигэ иитиллэр. Үйэлэр тухары олох олуурдарынан - моһуурдарынан бэрэбиэркэлэммит уунэр көлүөнэни иитэр үтүөкэннээх угэс диэн фольклорга, сахалыы ырыаба-тойукка обону уһуйуу буолар.

Норуот ырыата – бу биьиги атын омуктан уратыбыт, норуот быһыытынан инники кэскилбит. Саха ырыатын-тойугун арааһа олус элбэх уонна ханнык да омукка суох уратылаахтар: дыэрэтии ырыалара – ол аата тойуктара, оһуокай тылын араастара уонна дэгэрэн ырыалар. Оһуокай – саха саамай баай ис хобоонноох, кимиэхэ барытыгар аналлаах үтүө угэһэ. Аан Ийэ дойду араас эгэлгэ көстүүлэрин хоһоонугар холбуур, ырыатыгар ыпсарар, тута хоһуйар туспалаах.

Саха дьонугар «айыы киьитэ аһыныгас, кун киьитэ көмүскэс» диэн өйдөбул баар. Аһыныгас киьи өйө-санаата, сизэрэ-майгыта үрдүк таһымнаах. Үлэм *актуальнаһа* обобо сахалыы тыыны инэри, ол аата киьи буолар суолга үктэннэри. Сүрүн сорурум: кэрэбэ уһуйуу, оболорго ыллыыр-туойар дьобурдарын уһугуннарыы, бабаларын күөдьүтүү, итиэннэ ырыаны-тойугу толоруу, хомуһу тардыы ньымаларыгар үөрэтии буолар. Ыллыыр-туойар умсулбааца ылларбыт обо кэлин бэйэтэ дьарыктанан ырыаһыт буолуон сөп.

Саха киьитигэр барытыгар айылба биэрбит кылыһаба баар, ону обо эрдэбиттэн сайыннарыахха наада. Оболору туойуу ньымаларыгар бэлэмнээн эрэ баран үөрэтиэххэ наада. Уьун тыыннаах киьи киэнник-куоннук, холкутук туойар. Ол иьин бастаан тыыны ньымаларыгар үөрэтэбит. Саха киьитэ тулалыыр айылбаны кытта сибээстээх буолан, тыына уһун, киэн. Онон бастаан биьиги айылбаны кытта киьи туох сыһыаннабын, тутулуктаабын быһаарыахтаахпыт. Тойук биир киьи араас кэрэ кылыһахтаах куолабынан айан толоруута буоларын иһин бөлөбүнэн үөрэтии табыгастаах дии саныыбын. Бөлөхтөн ордук дьобурдаах уонна сыһыаннаах биирдиилээн тойуксуттары бэлэмниэххэ сөп.

Программа сокуон уураахтарын тутуһан оноһулунна:

- Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ;
- Указ Президента РФ от 1 июня 2012 года № 761 «Национальная стратегия действий в интересах детей на 2012–2017 годы»;
- Концепция развития дополнительного образования детей от 4 сентября 2014 года № 1726-р;
- Приоритетный проект «Доступное дополнительное образование детей»;
- Порядок организации и осуществления образовательной деятельности по дополнительным общеобразовательным программам (от 29.08.2013 г.);
- Закон РС(Я) «О правах ребенка» (от 01.07.1994 г. 3 № 23-10);
- Закон Республики Саха (Якутия) от 15 декабря 2014 г. 1401-3 N 359-V «Об образовании в Республике Саха (Якутия)» (с изменениями и дополнениями);
- Стратегия действий в интересах детей Республики Саха (Якутия) (от 14 декабря 2012 года № 1769);
- Постановления Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 04.08.2014 г. № 41 «Об утверждении СанПин 2.4.4.3172 – 14 «Санитарно-эпидемиологические требования к устройству, содержанию и организации режима работы образовательных организаций дополнительного образования детей»,

Программа хайысхата: художественнай

Программа сонуна: хомуу тардыны, ырыаны-тойугу толорууну дьүөрэлии тутан үөрэтии буолар.

Улэм сыала:

- Ырыаны-тойугу толоруу, хомуу тардыны нымаларыгар сатабылы ингэри.

Соруктар:

- Кэрэ5э ууйуу, о5о5о сахалы тыны ицэри;
- Ырыаны-тойугу толоруу, хомуу тардыны нымаларыгар уэрэтии;
- Сатабыллары сайыннары.

Программа болдьо5о: 3 сыл.

Программа тутула:

1 сыл - о5о дьобурун арыыы. Фольклор кэруцнэрин билсибиннэри;

2 сыл – фольклор кэруцнэрин толорорго холонуу; хомуу тардыыга уэрэнии

3 сыл – толорор маастарыстыбаларын урдэтии, сайыннары.

Бастакы бэлэх 1 – 4 кылаас оболоро

Иккис бэлэх 5 – 8 кылаас оболоро

Дьарыктаныы ытыллар кэруцнэрин былаана:

1. Саха сизэрин-туомун кытта билсибиннэри;
2. Саха фольклорун кэруцнэрин кытта билсибии;
3. Сахалы санааны, эйдэбулу сайыннары;
4. Саха музыкальной инструмена – хомус;
5. Саха былыргы музыкатын тэриллэрэ;
6. Саха ооннууулар;
7. Остуоруйалар;
8. Эти-хааны уугуннары;
9. Куолаы бэлэмнээин;
10. Артикуляционной гимнастикалар;
11. Тыныны кэруцнэригэр уэрэнии;
12. Кылыбах дор5ооннорунан хамсаны;
13. Норуот ырыаларын уэрэтии;
14. Оьуокай;
15. Чабыр5ахтар;
16. Тойук, «Дьээ-буо»
17. Олоцхо
18. Экскурцияларга, концерттарга сылдыы;
19. Норуокка биллэр маастар толорооччулары кытта кэрсууулар;
20. Практической дьарыктар, айар тэрээиннэргэ (концерттарга, фестивальларга, научнай конференцияларга) кытты.

Фольклор кружогун учебнай-тематической былаана

1 сыл

№	Темалар	Теория	Практ.	Барыта
1.	Билсибии		1	1
2.	ТБ ПБ беседа		1	1
3.	Норуот тылынан уус-уран айымныыта-фольклор	6	6	12
4.	Эс хобооно,таабырын	4	10	14

5.	Саха оонньуулар	6	10	16
6.	Хомус. Хомус тардарга уэрэнии			
	Билсиьии, СаБалааьын: - Хомус музыкатын истии	1	2	3
	- Хомус туьунан кэпсэтии	1	1	2
	- Хомус арааьын кэруу		1	1
	- Хомус туьунан хобоону, ырыаны истии	1	1	2
	- Саха хомуьун чаастарын билии	1	1	2
	- Хомус тыаьын арааьын истии	1	1	2
	- Хомус тардар ньыма арааьын истэн билсии.	1	1	2
	Хомуьу тутарга, сурун охсууга уэрэнии: илиини эрчийии		3	3
	- хомуьу сатаан тутуу			
	- сурун охсууга уэрэнии	2	8	10
	Сурун дорбооццо уэрэнии:	1	6	7
	- хомуска сурун дорбоону истии - хомуьу тиискэ сыьыары тутуу - хомуьу тиьбинэн ытыра тутуу - хомуьу тутан туран уоьу сабыы-аьыы - сурун дорбоону таьаарыы - аьабас дорбооннору сацарбакка эрэ таьаарыы	2	6	8
	- сурун дорбоону уларытыы - дорбоон уларыйытын истии, утуктуу		11	11
	Тыьнарга уэрэнии: - хомуьа суох уьуннук тыьныы(муннунан, айаьынан, иьинэн)	4	8	12
	-биир охсууга уьуннук эьирийии - сурун охсуунан судургу ырыа мелодиятын оонньообун.	3	7	10
7.	Саха былыргы музыкальнай инструменнара	2	6	8
8.	Айар тэрэьиннэргэ бэлэмнэнии		7	7
9.	Саха сизэрэ-туома	3	7	10
	Барыта:	39ч.	105ч.	144ч.

Учебнай тематическай былаан кылгас ис хобооно

1 Тема. Билсиьии. Фольклор кружогун улэтин сурун ис хобоонун кытта билиьиннэрии.

2 Тема. ТБ, ПБ беседа. Бабаартан сэрэхтээх буолууга инструктаж.

3 Тема. Норуот тылынан уус-уран айымньыта – фольклор. Фольклор диэн тугуй? Фольклор арааьа. Фольклор уратыта. Фольклор суолтата.

4 Тема. Эс хобооно. «Эс хобооно – эбугэ номоьо». Эйдэбулэ. Уратыта. Эс хобоннорун темаларынан араарыы. Таабырын эйдэбулэ. Суолтата. Темата.

5 Тема. Саха оонньуулары. Остуол оонньуулары. Хаамыска. Хабылык. Сахалар эйу сайыннарар оонньуулары. Таайбарацнар.Хамсаныылаах оонньуулар –эти-сиини эрчийиигэ суолталара.

6 Тема. Хомус – Саха музыкальнай инструмена. Тутула. Биллилээх хомус уустара. Норуokka биллибит хомусчуттар. Хомус тардарга уэрэни. Хомуу тутарга, сурун охсууга уэрэни. Сурун дорбооцо уэрэни. Тыынарга уэрэни.

7 Тема. Саха былыргы музыкатын тэриллэрэ.Охсон оонньонон инструменнар: Дуцур. Табык. Кчпсччр. Музыкальнай инструменнары оцоруу. Музыкальнай мастарыскайга ыалдьыттаабын.

8 Тема. Айар тэрээиннэргэ кытты.

9 Тема. Саха сир-туома. Саха былыргы сирин-туомун уэрэти. Билицци кэмцэ ханнык сир-туом тутууларый?

Фольклор кружогун учебнай-тематической былаана 2 сыл

№	Темалар	Теория	Практ.	Барыта
1.	Билсии		1	1
2.	ТБ ПБ беседа		1	1
3.	Хомус тардарга уэрэни Дорбоону уларыты - араас ньыманы иьитиннэри (куэрэгэйдэти,хаастаты, кэбэлэти) - биир охсуу бириэмэтигэр «о»-тон «и»-гэ кэуу (бастаан биирдэ, онтон ус, хас да тэгул) - тылы дьарыктаабын (куэрэгэйдэти) - тылы дьарыктаабын (хаастаты) - бэлэи дьарыктаабын (кэбэлэти) - муннунан тыныы (мурун дорбооннорун иьитиннэри)	2	8	10
4.	Тыныыга дьарык: - биир охсууга иккитэ эбирийи - биир охсууга хаста да эбирийи - муннунан тыныы - иьинэн тыныы	2	4	6
5.	Кылгас дорбоону табаарыыга дьарык - тэттэру-таары охсон кылгас дорбоону табаары - хомуу тиистэн арааран уобунан тутан оонньообун; - араас тарбабынан ойобостон охсуу - суурук аты утуктуу	1	5 4	6 4
6.	Сатаан истиигэ дьарык: - хомуу харабы сабан истии - ханнык ньымалары туттубутун ырыты, таайтары - текст ис хобоонун эйдээн истии Чочуйуу: - бары тэцэ охсуу		4 5	4 5

	- бары тэцэ тыыныы - бары тэцэ тыабын кыччатыы уонна кууьурдуу - бары тэцэ тэтимии уларытыы			
7.	Норуот ырыалара	2	4	6
8.	Чабырбахтар	1	6	7
9.	Тойук «Дьээ-буо»	2	4	6
10	Олонхо	3	7	10
11	Угэ	1	5	6
12	Саха сирин-туомун кытта билсибии	2	9	11
13	Айар тэрээиннэргэ бэлэмнэнии		5	5
14	Алгыстар	2	5	7
15	Индивидуальной дьарыктар		10	10
16	Тыыныыга дьарыктар	1	7	8
17	Научнай улэбэ ууйуу		7	7
18	Практической дьарыктар, репетициялар		8	8
19	Сценической культураба уэрэтии	1	4	5
20	Артикуляционной гимнастика	1	3	4
21	Ритмикаба уэрэтии	1	3	4
22	Экскурцияларга, музейдарга сылдыы		3	3
	Барыта:	22ч.	122ч.	144ч.

Учебнай тематической былаан кылгас ис хобооно

1 Тема. Билсибии. Фольклор кружогун улэтин сурун ис хобоонун кытта билибиннэрии.

2 Тема. ТБ, ПБ беседа. Бабаартан сэрэхтээх буолууга инструктаж.

3 Тема.-6 Тема Хомус – Саха музыкальной инструмена. Тутула. Биллиилээх хомус уустара. Норуокка биллибит хомусчуттар. Хомус тардарга уэрэнии. Хомуу тутарга, сурун охсууга уэрэнии. Сурун дорбооцо уэрэнии. Тыынарга уэрэнии. Умсугутуу. Охсуу арааыгар ууйуу. Дорбоону уларытыы. Сатаан истэргэ дьарык. Чочуйуу.

7 Тема. Норуот ырыалара. Саха ырыатын уратыта. Суолтата. Биллиилээх ырыабыттар: Устин Нохсоров, Ырыа Тиэхээн, Д.Говоров, Екатерина Захарова.

Ырыаны тематынан наардаабын: 1) айылбаны, тэрээбут дойдуну хобуйар ырыалар. 2) таптал, дьиз кэргэн олобо, 3) улэ-хамнас, олох-дьаах ырыалара.

Ырыа толоруллуутун арааа: дьизэрэтии, дэгэрэц, хабарба, тацалай.

8 Тема. Чабырбахтар. Эйдэбулэ. Уратыта. Чабырбах арааа.

9 Тема. Тойук «Дьээ-буо» Суолтата. Норуокка биллэр тойуксуттар. Норуот ырыабыттар. С.А. Зверев айар улэтэ.

10 Тема. Олоцхо. Эйдэбулэ. Олоцхо тутула. Олоцхо уобарастара. Олоцхо уратыта. Суолтата. Биллэр олоцхолор. Аатырбыт олоцхоуттар. Горнай улууун олоцхоуттара.

11 Тема. Угэ. Эйдэбулэ. Уратыта. Ис хобооно.

12 Тема. Саха сирин-туомун кытта билсибии. Эбугэ угэстэрэ. Суолтата. Ыйдарынан бытыллар сир-туом.

13 Тема. Айар тэрээиннэргэ бэлэмнэнии.

14 Тема. Алгыстар. Алгыс - кийиэхэ утуэну бабарыы. Алгыс – ууннэрэр, сайыннарар, иитэр куус. Анала. Айы тыла. Суру кэтэбуу.

15 Тема. Индивидуальной дьарыктар. Тус бэйэ сатабылын сайыннарыы.

16 Тема. Тыыныыга дьарыктар. Сэпкэ тыыны суолтата. Тыыны араастара. Доруобай буолуу тускуллара.

17 Тема. Научнай улэбэ уьуйуу. Научнай улэлэр кэруцнэрэ. Литератураны кытта улэ. Ирдэбиллэр.

18 Тема. Практической дьарыктар, репетициялар. Барбыты хатылаабын.

19 Тема. Сценической культураба уэрэтии. Сценической культура тэрутгэрэ. Сценаба тутта-хапта сылдыы ирдэбиллэрэ, быраабылалара. Технической средствовны сатаан сэпкэ туьаныы.

20 Тема. Артикуляционной гимнастика. Суолтата. Араастара. Сирэй-харах, тыл, уос эрчийиилэрэ. Тылы чуолкайдык этиигэ уэрэнэр эрчиллиилэр.

21 Тема. Ритмикаба уэрэтии. Ритм суолтата. Хамсаныы арааба. Музыканын сэпкэ хамсаныыга уэрэнии.

22 Тема. Айар тэрэбиннэргэ кыттыы. Оскуола, кылаас, улуус, республика ибинэн ыытыллар культурнай тэрэбиннэргэ кыттыы. Бэйэ талаанын сайыннарыы.

Экскурцияларга, музейдарга сылдыы. Бэйэ культуратын урдэтии.

Фольклор кружогун учебной-тематической былаана

3 сыл

№	Темалар	теория	практ.	Барыта
1.	Билсиьии		1	1
2.	ТБ ПБ беседа		1	1
3.	Сахалыы сир-туом	3	8	11
4.	Саха иьитэ	4	4	8
5.	Сахалар астары	2	8	10
6.	Тыыныыга дьарыктар	2	8	10
7.	Саха оьуора-мандара	3	3	6
8.	Хомуу тардыы уустук ньымаларыгар уэрэтии. Уьуйуу: - охсуу арааьыгар уьуйуу - сурун охсуу(кэрдэруу, уэрэтии) - тэттэру охсуу (кэрдэруу, уэрэтии) - тэттэру-аары охсуу (кэрдэруу, уэрэтии) - хас да буолан бииргэ охсуу(ырыаны туьаныы - тэтими уларытыы (музыкаба дьуэрэлэьин - тарбабы дьарыктааьин (ат туйабын тыаьин уэрэтии) - бэгэччэги эрэ тутан охсуу - охсуу арааьын туьанан ырыаны оонньообун.	2	12	14
9.	Этнопедагогика угэстэрэ	5	5	10
10.	Индивидуальной дьарыктар		14	14
11.	Айар тэрэбиннэргэ кыттыы		8	8
12.	Научнай улэбэ уьуйуу	4	5	9
13.	Сахалыы ырыа-тойук	5	15	20
14.	Практической дьарыктар,репетициялар		11	11
15.	Сценической культураба уэрэнии	1	5	6
16.	Экскурцияба, музейдарга,концерттарга сылдыы		5	5
	Барыта:	31ч.	113ч.	144ч.

Учебной тематической былаан кылгас ис хобьоно

1 Тема. Билсиьии. Фольклор кружогун улэтин сурун ис хобьонун кытта билиьиннэрии.

2 Тема. ТБ, ПБ беседа. Бабаартан сэрэхтээх буолууга инструктаж.

3 Тема Саха сирин-туомун кытта билсиһии. Эбугэ угэстэрэ. Суолтата. Ыйдарынан ытыллар сир-туом. Саха иьитин арааьа.Туос иьит тойуга. Дьизэ туттуллар иьиттэр, ыьыах иьитэ.

5 Тема. Саха аьын арааьа. Эбугэ аьа. Ас суолтата.Доруобай ас. Астыыр ньыма. Сервировка.

4 Тема. Остуол оонньуулар. Хаамыска. Хабылык. Сахалар эйу сайыннарар оонньуулар. Таайбарацнар.Хамсаныылаах оонньуулар –эти-сиини эрчийиигэ суолталара.

6 Тема. Тыныныга дьарыктар. Эрээнэн тыныны. Туэунэн тыныны. Стрельникова методиката. А.Федоров методиката.

7 Тема Саха оьуора-мандара. Оьуор арааьа. Суолтата. Тацаска, маска, иьиккэ-хомуоска, дьизэ малыгар туттуллар оьуордар араастара.

8 Тема. Хомуу тарды уустук ньымаларыгар уэрэтии. Охсуу араас ньымалара. Дорбоону уларыты. Сатаан истэ уэрэнии. Музыкальной инструменнары кытта добууоллааьын. Импровизация.

9 Тема. Этнопедагогика угэстэрэ. Норуот педагогикатын уратылара.Ыал олох тэрдэ. Бэйэни бэйэ ииттениитэ.

10 Тема. Индивидуальной дьарыктар.

11 Тема. Айар тэрэьиннэргэ кытты. Кылаас, оскуола, нэьилиэк, улуус, республика иьинэн ытыллар айар тэрэьиннэргэ кытты.

12 Тема. Научнай улэьэ уьуйуу. Научнай улэ кэрүцнэрэ. Научнай ааьыларга кытты.

13 Тема. Сахалыы ырыа-тойук. Сахалыы ырыалары уэрэтии. Ырыаны тематынан наардааьын: 1) айылбаны, тэрэьбут дойдуну хобуйар ырыалар.2) таптал, дьизэ кэргэн олоьо,3) улэ-хамнас, олох-дьаьах ырыалара.

Ырыа толоруллуутун арааьа: дьизэрэтии, дэгэрэц, хабарба, тацалай.

14 Тема. Практической дьарыктар, репетициялар.

15 Тема. Сценической культураба уэрэнии. Сценической культура тэрүттэрэ. Сценаба тутта-хапта сылдыьы ирдэбиллэрэ, быраабылалара. Технической средствоны сатаан сэкэ туьаныы.

16 Тема. Экскурцияларга, музейдарга, концертарга сылдыьы.

Уэрэтии ньымалара:

Практической дьарыктар: биирдиилээн, бэлэьунэн улэ

Методикалар: А.Стрельникова тыныныга методикатын, А. С.Федоров, Г.Г.Федорова тойугу уэрэтиигэ методикаларын, С.С.Шишигин хомуска уэрэтии методикаларын туьаныы.

Улэ тумүгэ:

- Кэрэьэ уьуйуу: курууоька дьарыктанан хомуу тардарга, сахалыы ыллыыр-туойар ньымаларга уэрэнэллэр.
- Фольклорнай бэлэьу тэрийии.
- Айар тэрэьиннэргэ кытты. Сыл устата кылааска, оскуолаба, улууска,
- республикаба ытыллар айар тэрэьиннэргэ кытталлар.

Тэрэьпүтү кытта улэ:

- Кружок иитиллэччилэрин социальной паспордарын оцоруу.
- Айар тэрэьиннэргэ тэрэьпүт кыттыыта.
- Кэстуум тигиитигэр, хомус атыылааьытыгар тэрэьпүтү кытта бииргэ улэлэьии.

МЕТОДИЧЕСКАЙ ХААЧЧЫЛЛЫ

- Хомуска оьону уэрэтиигэ авторскай пособие «Хомус эйгэтэ»
- Олоцхону билиьиннэриигэ авторскай пособие «С.Г.Алексеев-Уустарабыс айар аартыга» 2012с.

- «ОлоцхоБут Николай Михайлович Тарасов «Дуулаба Баатыр» олоцхотун оонньуу нһыматынан тириэрдии» электроннай пособиe.2012с.
- Саха суруйааччыларa, поэттарa.2016с. интеллектуальной оонньуу, авторскай пособиe
- «Обучение правильному дыханию в фольклорном кружке» авторское электронное пособиe 2011с.
- «С.А.Зверев-Кыыл Уола» пособиe
- «Сиэр-туом темаларыгар дьарык чаастара», игры, викторины
- Семен, Софрон Петрович Даниловтар олохторун, айар улэлэрин билиигэ интеллектуальной оонньуу.
- Обуокайы уэрэтиигэ дидактической материал.

ТЕХНИЧЕСКАЙ ХААЧЧЫЛЛЫ

№	Наименование	Цена	сумма
1.	Компьютер Lenovo 1шт.	18000рб	18000рб
2.	Системный блок 1шт.	34.713рб	34.713рб
3.	Хомустар (варганы) 8 шт.	3500рб	28000рб
4.	Электроннай пособиелар 18 шт	300рб	5400рб
5.	Барабан 2 шт.	7000рб	14000рб
6.	Дьаба 2 шт.	6000рб	12000рб
7.	Бумага А 4 2шт.	300рб	600рб
8.	Принтер	4200рб	4200рб
9	Монитор	6120рб	6120рб
	Итого сумма		123.033рб

САЛАЙААЧЧЫ ТУТТАР ЛИТЕРАТУРАТА:

1. Кэмчс дьурууун Н.И.Сафонов - Дьырылы, Бичик Дьокуускай 2001с.
2. Дьурулас дьобус хомуьум. Дьчрчскээнэ Таатта 1999с.
3. Кылыбах чэскээбинэ А.С.Федоров Дьокуускай 1991с.
4. Федорова Г.Г. Тойукка оьону уэрэтии методиката Дьокуускай
5. Оьону тэрчт культураны тилиннэриинэн уонна салгыы сайыннарарынан уьуйан иитии-сайыннарары Эркээитэ. Дьокуускай 1994с.
6. Хомуьунум хомулуннабына, кэлэним кэллэбинэ..Н.К.Шамаев-Чопчухаан 1994с.
7. Г.С.Угаров Саха саца сыла Бичик Дьокуускай 2005с.
8. Е.П.Попова Сахалыы ребустар Бичик Дьокуускай 2004с.
9. М.Е.Степанова Абылацнаах таайбарацнар Бичик Дьокуускай 2006с.
10. Л.И.Федорова Этнопедагогические традиции нравственного воспитания.ИПКРО Якутск 1997г.
11. К.Д.Уткин Голосом живой природы Якутск 1993г.
12. А.С.Федоров Салама ыйаабына Бичик Дьокуускай 2005с.
13. А.С.Федоров Сайылыкка кэьчч Бичик Дьокуускай 2005с.
14. А.П.Оконешникова Норуот уйулбата-иитэр улэ тирэьэ Дьокуускай 1996с.
15. Дьиэ кэргэццэ оьону иитии Дьокуускай 2000с.
16. К.С.Чиряев Олох педагогиката Дьокуускай1993с.
17. Г.Г.Федорова Оьону туойарга уэрэтии Дьокуускай 1993с.
18. Олоцхо тыла-эьэ Бичик Дьокуускай 1999с.
19. Сахалар былыргы тыллара, тылдыт Бэрдьигэстээх 2005с.
20. К.Д.Уткин Туьулгэ алгыстара Дьокуускай 1990с.
21. А.И.Донской,Д.В.Сыромятников ХабылыкХаамыска Дьокуускай 2005с.

22. И.Н.Левин Кылыы Боотур Бичик Дьокуускай 2002с.
23. В.Е.Васильев Саха тэрчт итэ5элэ былыргы сэьэннэргэ Бичик Дьокуускай 2006с.
24. М.А.Попова Саха тэрут культурата Дьокуускай 1994с.
25. М.З.Сивцева Оьуокай – саха уцкуутэ Дьокуускай 1993с.
26. К.С.Чиряев Ф.А.Васильев Норуот педагогикатынан дьарыктанар хайысхалар Ороьу1997с.
27. Саха эьун хобоонноро Бичик Дьокуускай 2005с.
28. Саха таабырыннара Бичик Дьокуускай 2002с.
29. Психологические методы диагностики свойств индивидуальности ИПКРО Якутск 2005г.
30. Г.А.Кирова Алыптаах аргыьым Бичик Дьокуускай 2000с.
31. Утуэ аргыс Бичик Дьокуускай 2003с.
32. Багдарыын Сулбэ Ыал ийэтинэн Бичик Дьокуускай 1994с.
33. Саха таабырыннара,эс хобоонноро,чабыр5ахтара Бичик Дьокуускай2006с.
34. Е.П.Гуляева Саха туоьун тойуга Сайдам Дьокуускай 2007с.
35. С.С.Шишигин Хомус тардыыта Покровскай 1994с.
36. Аламай куцэ айхал. Алгыстар Бичик 2008с.

О5о туттар литературата:

1. Н.И.Сафонов-Дьырылы Кэмчс дьуруьун Бичик Дьокуускай 2001с.
2. А.С.Федоров Кылыбах уэскээьинэ Дьокуускай 1991с.
3. Г.Г.Федорова О5ону туойарга уэрэтии Дьокуускай 1993с.
4. К.Д.Уткин Голосом живой природы Якутск 1993г.
5. Саха таабырыннара,эс хобоонноро, чабыр5ахтара Бичик Дьокуускай 2006с.
6. Г.А.Кирова Алыптаах Аргыьым Бичик Дьокуускай 2000с.
7. Олоцхо тыла-эьэ Бичик Дьокуускай 1999с.
8. С.С.Шишигин Хомус тардыыта Покровскай 1994с.
9. М.З. Сивцева Оьуокай –саха уцкуутэ Дьокуускай 1993с.